

Pavla Kratochvílová,

Noun phrase complexity in written academic English

Složitost nominální fráze v anglickém odborném textu

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ústav anglického jazyka a didaktiky,
Praha 2012

Oponentský posudek diplomové práce

Předložená diplomová práce je příspěvek k popisu substantivní fráze v odborném textu. Struktura substantivní fráze je zkoumána na vzorcích dvou vědních disciplín, medicíny a sociologie, s cílem popsat její komplexitu a zjistit, zda jsou v tomto směru mezi zkoumanými obory nějaké rozdíly vyplývající z různosti jejich předmětu.

Autorka vychází z článku D. Bibera a B. Graye, kteří připisují složitost odborného textu nikoliv složitosti větné stavby, nýbrž složitosti substantivní fráze. Tuto tezi ovšem nelze ověřit výzkumem samotné substantivní fráze. Bylo by třeba zkoumat a porovnat jak složitost větné stavby, tak složitost substantivní fráze, a teprve na tomto základě uvedenou tezi potvrdit či modifikovat. K takto koncipované komplexitě odborného stylu by výzkum samotné substantivní fráze mohl přispět jen vyčleněním substantivních frází, jež jsou výsledkem nominalizací s řídicím členem realizovaným deverbativním substantivem, nikoliv gerundiem nebo infinitivem, neboť nefinitní klauze přispívají ke komplexitě stavby větné. V obou případech jde v podstatě o výzkum nominálnosti odborného stylu. Ke komplexitě substantivní fráze nefinitní klauze přispívají pouze jako její závislé členy, jako jedna z realizačních forem postmodifikace.

V teoretické kapitole je nejprve vyložen pojem fráze jakožto jedné z realizačních forem větného členu. V případě substantivní fráze je náležitě zmíněna neúplná korespondence mezi formou a funkcí, spočívající v zahrnutí nejen struktur se substantivní realizací řídicího členu (vyžadující determinátor), nýbrž i struktur s řídicím členem realizovaným jinými slovními druhy, především zájmeny (tj. strukturou jednoslovnou) a konvertovanými adjektivy.

Pokud jde o složky substantivní fráze, rozdíl mezi komplementací a modifikací spočívá v tom, zda jde o člen valenční (tj. o složku sémantické struktury řídicího členu) nebo o fakultativní rozvíjení, které ze sémantické struktury řídicího členu nevyplývá. V případě deverbativních substantiv odvozených od slovesa je valenční povaha jejich komplementu inherentním rysem, na rozdíl od sloves však častěji dovolují vypuštění komplementu v povrchové struktuře. V podkladové struktuře je vždy přítomen (substantiva jako *refusal*, *perusal*, *rejection* atd. vždy předpokládají známost toho, čeho se týkají). Gramatiky se liší pouze v popisu tohoto vztahu. Mezi komplementací a modifikací je ovšem přechodové pásmo (obě mají své centrum a periferii), což autorku vedlo k vypuštění tohoto rozdílu ve vlastním rozboru. Metodologicky to je přípustné, nicméně v teoretické části měla být popsána podstata rozdílu mezi těmito kategoriemi.

K determinaci v případě "self-determined nouns" a bezčlennosti lze poznamenat, že jde o dvojí formulaci téhož aspektu třídy nebo užití substantiv, která ve svém významu (příslušném užití) zahrnují typ určenosti (především vlastní jména a zájmena). Mělo však být explicitně řečeno, o který typ určenosti jde, a jaký to má vliv na možnost modifikace.

Vyjadřování významového rozdílu mezi dočasnou / trvalou vlastností je popsáno v souvislosti s atributivní a predikativní funkcí adjektiv, explicitnost modifikace v souvislosti s realizační formou. Pokud jde o kontext jako faktor dezambiguace komplexní premodifikace, jde především o kontext pragmatický, nikoliv jazykový, jehož znalost ovšem nelze v případě diplomového úkolu z této oblasti očekávat. Srov. možnou interpretaci SOC1-8-16 *a new*

school and neighbourhood environment: adjektivum *new* pravděpodobně modifikuje obě premodifikující sbs, nejen první (srov. na s. 30 *the beautiful new table and chairs*).

Postmodifikace je definována pozicí, tj. náležejí k ní všechny prvky následující za řídicím členem. Proč se však v případě adjektiv v této pozici užívá termínu *postposed adjectives* / postponovaná adjektiva, nikoliv postmodifikující adjektiva?

Pokud jde o výklad realizačních forem, sled jejich výčtu neodpovídá sledu jejich popisu: výčet začíná nevětnou formou a končí formou větnou, výklad postupuje opačně. Nejprve je popsán rozdíl mezi postmodifikací větou vztaznou a větou obsahovou a je poukázáno na rozdíly v terminologii vět obsahových (apoziční / komplementové). Z nefinitních forem jsou uvedeny modifikátory participiální a infinitivní, avšak aniž je zmíněn relevantní rozdíl mezi nimi: zatímco participiální modifikátory představují jeden typ, v zásadě redukovanou formu věty vztahné, infinitivní modifikace má podobně jako modifikace větou finitní dva základní typy, z nichž je popsán pouze typ alternující s větou vztaznou. Typ apoziční není uveden, což je zřejmě důsledek řídkého výskytu infinitivní modifikace ve zkoumaném materiálu. O nejčastější realizační formě postmodifikace, předložkové frázi, se pojednává jako o poslední ze základních forem. Ve výkladu apozice mělo být uvedeno, v čem se od předcházejících realizačních forem zásadně liší. Zatímco všechny předcházející realizační formy modifikace představují závislostní vztah mezi řídicím členem a modifikátorem, v apoziční konstrukci jde o vztah koordinační, prototypicky o koordinaci dvou substantivních frází, lišící se od základního typu koordinace referenční identitou všech apozitivů.

Teoretickou část uzavírá oddíl o řazení adjektiv ve vícečetné premodifikaci. Kapitola, která jako celek je vychází ze CGEL a Longman Grammar, je v závěru doplněna názory dalších autorů. Nejpodrobněji se vrací k pojetí Bibera a Graye, podle nichž hlavní typ strukturní komplexity substantivní fráze v odborném textu představují struktury s nevětnými modifikátory, neboť jsou méně explicitní než modifikátory větné. Z výkladu na s. 32-33 není jasné, kam v tomto pojetí patří nefinitní klauze.

Modifikovaná substantivní fráze byla zkoumána na čtyřech vzorcích, dvou medicínských a dvou sociologických, čerpaných z článků v odborných časopisech. Není jasné, proč byly zahrnuty dvě varianty angličtiny, britská a americká; do rozboru vzorku omezeného možnostmi diplomové práce se tak zavádí další proměnná.

Náležitě jsou jako jednotky rozboru traktovány pouze modifikované substantivní fráze s funkcí větného členu, nikoliv fráze fungující v rámci větných členů jako modifikátory. Ty se reflektují v komplexitě struktury substantivních frází větněčlenských. Fráze realizované zájmeny a vlastními jmény byly registrovány jako měřítko hustoty zkoumaného jevu. Autorka shromáždila celkem 200 dokladů, 50 z každého vzorku, a výskyt modifikované substantivní fráze registrovala na pozadí počtu vět a slov každého vzorku, počtu slov v substantivních frázích v každém vzorku a počtu nemodifikovaných frází. Modifikované substantivní fráze pak byly analyzovány z hlediska realizačních forem modifikátorů a rovin syntaktické závislosti (hloubky zapuštění). Doklady premodifikace byly rozděleny na jednoduché, v nichž je modifikátor přímo závislý na řídicím členu, a složité se závislostmi mezi složkami premodifikace. Složité typy premodifikace byly popsány pomocí vzorců, a stejným způsobem byly traktovány doklady postmodifikace.

Údaje o jednoduché frázi zahrnují i substantivní fráze, v nichž je řídicí člen zájmeno (vlastní jména se nevyskytla) a které tvoří zhruba čtvrtinu. Fráze s tímto řídicím členem (nebo řídicím vlastním jménem) se ovšem od jednoduchých frází řízených obecným substantivem liší marginální možností modifikace.

U komplexních substantivních frází je registrována syntaktická funkce: podmět, předmět, jmenná část přísudku a komplement předložky. Poslední "funkce" ovšem není větný člen, nýbrž realizační forma, která sama o sobě o funkci nic neříká. Z funkcí této formy je

uvedena pouze převládající funkce adverbialního určení. Jiná funkce se nevyskytla? V případě podmětu v počáteční pozici modifikovaného komplexní frází (ex (8), s. 46) je zmíněn nepříznivý účinek na recepci textu, což je důsledek formy informační struktury této věty: jde prezentační větu s jádrem výpovědi na začátku. V souvislosti s tímto příkladem autorka zmiňuje princip end weight, jehož uplatnění registrovala u většiny dokladů, zmínka o principu end focus schází.

Pokud jde o determinaci, obě disciplíny vykazují vysoké zastoupení generické reference (skoro 40%). Tabulka (s. 47) předkládá výskyt všech determinátorů, avšak s výjimkou generické funkce bez funkčního rozlišení.

Poslední část rozboru obsahuje podrobný popis modifikace. Z tabulky 5 na s. 49 vyplývá, že všechny tři typy, premodifikace, postmodifikace a kombinace obou, jsou zastoupeny zhruba stejnou měrou, s mírnou převahou premodifikace a nejmenším zastoupením obou typů. Ukazují se však dost výrazné rozdíly mezi zkoumanými obory: premodifikace je výrazně častější v medicíně (42% vs. 32%), postmodifikace v sociologii (39% vs. 26%). Klasifikace na tři typy se však neaplikuje ve výkladu jednotlivých typů: jak v oddíle o premodifikaci, tak v oddíle o postmodifikaci jsou příklady kombinace obou typů a samostatný oddíl o frázích obsahujících premodifikaci i postmodifikaci chybí. Pokud jde o počet závislostních rovin premodifikátorů, nejčastější typ vykazoval dvě závislostní roviny, největší počet (čtyři) byl zjištěn v jediném příkladu v SOC (s. 50).

Z realizačních forem postmodifikace převažovala jednoduchá forma modifikace předložkovou frází. V komplexní postmodifikaci převládá typ s dvěma závislostními rovinami. Z tabulek shrnujících realizační formy (s. 51 a 56) vyplývá, že kromě nejčastější předložkové fráze (srovnatelně zastoupené v obou oborech) se v SOC často vyskytovaly věty vztažné (16%, MED 6.5%), v MED byla častější minulá participia (9.1%, SOC 5%) a apozice (11.7%, SOC 2%), což může být specifický rys toho druhu medicínského textu.

Poznámky k jednotlivostem:

V schematu 5 (s. 41) je koordinační vztah mezi *abuse and neglect* znázorněn jako závislostní vztah.

Příklad (5), uvedený jako MED2-14 (s. 43), lze těžko dohledat, neboť v příloze II je označen MED2-14-31 a v příloze III je v odstavci 16.

Z příkladů na s. 52 není jasné, co se míní jednoduchou postmodifikací: exx (24) a (25) představují řídicí člen modifikovaný předložkovou frází, který je pak dále jako celek modifikován větou/participiem, kdežto (26) a (27) mají jednoduchou postmodifikaci participiální / finitní klauzí. Příklady postmodifikace 28, 31 na s. 53 obsahují také premodifikaci.

Vyskytly se doklady s řídicím členem adjektivním, doklady diskontinuítní postmodifikace a doklady vícečetné premodifikace s jedním řídicím členem interpretovatelným též jako koordinace dvou řídicích členů s elipsou druhého?

Na s. 60 se uvádí, že se vztažné věty se vyskytly v obou disciplínách s podobnou frekvencí, avšak z tabulky na s. 56 vyplývá, že byly výrazně častější v SOC (16% vs. 6.5%).

Jazyková stránka práce je téměř bezchybná; ojediněle jsou chyby v postavení *also* (např. s. 11 2/zd), v členech (např. *central determiner* s. 17, *noun phrase* s.13); 51/9zd asyndetické obsahové souvětí; s. 53 uprostřed chybí *by: is then postmodified a participial clause*; překlady *where divided* s. 39; 58/1sh *simple noun phrased*.

Závěr

Předložená studie je velmi podrobné zpracování úkolu, v němž však uniká řada relevantních aspektů, které byly zmíněny na příslušných místech. Celkově ji lze hodnotit jako splněný diplomový úkol.

Diplomovou práci Pavly Kratochvílové doporučuji k obhajobě a v závislosti na jejím průběhu ji hodnotím mezi známkou dobrou a velmi dobrou.

